

ALDINA

10

GUTENBERG

JOHN WILLIAMS

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Μετάφραση

Μαρία Άγγελίδου

JOHN WILLIAMS

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Μετάφραση
Μαρία Άγγελίδου

Εισαγωγή
John McGahern

Μετάφραση Εισαγωγής
Τόνια Κοβαλένκο

GUTENBERG || ALDINA-10

Ένα από τὰ καλύτερα ἱστορικὰ μυθιστορήματα. Ὅπως ἡ Yourcenar στὰ *Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀδριανοῦ* καὶ ὁ Robert Graves στὸ *Ἐγώ, ὁ Κλαύδιος*, ὁ Williams ζωντανεῦει τὸ παρελθὸν χωρὶς νὰ τὸ ἀναδημιουργεῖ.

THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS

Μιὰ πολὺ συγκινητικὴ περιγραφὴ τῆς καταδικασμένης, ἀλλὰ ἀξιοθαύμαστης, προσπάθειας τοῦ στωικοῦ αὐτοκράτορα νὰ διατηρήσει ἀξιοπρεπὴ ἰδιωτικὴ ζωὴ.

THE GUARDIAN

Ένα συναρπαστικὸ καὶ ὑπέροχα γραμμένο μυθιστόρημα ποὺ ζωντανεῦει πλῆθος ἱστορικὰ πρόσωπα μέσα ἀπὸ ἐπιστολές, ἀπομνημονεύματα, περιγραφές.

GOOD READS

Μὲ καταπληκτικὴ δεξιότητα καὶ λεπτότητα, ὁ Williams ὄχι μόνον ζωντανεύει τὴν ἀρχαία Ρώμη ἀλλὰ καὶ δείχνει πῶς αὐτὸς ὁ μακρινὸς κόσμος μπορεῖ νὰ φωτίσει τὴ ζωὴ μας σήμερα.

THE NEW STATESMAN

Μιὰ συναρπαστικὴ ἱστορία ποὺ διαδραματίζεται σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπαναστατικότερες ἐποχές.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG

Μὲ τὸν *Αὐγουστο* ἀνακαλύπτουμε ἕνα πραγματικὰ μεγάλο συγγραφέα καὶ βλέπουμε πῶς μιὰ μακρινὴ ἐποχὴ δὲν εἶναι ποτὲ μόνον παρελθόν.

STUTTGARTER ZEITUNG

Συνωμοσίες και μάχες για τήν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας· πολιτικές ἀντιδικίες· οἰκογενειακές διενέξεις· λογοτεχνικές ἀναζητήσεις· γάμοι πού γίνονται καί διαλύονται για πολιτικούς λόγους· μυστικές τελετές, θεοποιήσεις· τὰ ἔθιμα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί οἱ ἐρωτικές περιπέτειες τῶν ἐπιφανέστερων κατοίκων· Ὁ συγγραφέας τοῦ διάσημου *Στόουνερ* φτιάχνει τὸ ἐντυπωσιακὸ πανόραμα μιᾶς ἐποχῆς πού πολλοὶ χαρακτηρίζουν ἐπαναστατικὴ μὲ ἐπίκεντρο τὸν πρῶτο αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης. Παρουσιάζει τὰ πολλὰ πρόσωπα τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού εἶναι ἀπλῶς ὁ ἀγαπημένος ἀνιψιὸς τοῦ Καίσαρα, ὁ Ὀκτάβιος, μέχρι τὰ γεράματά του μέσα ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς ματιὲς τοῦ Μάρκου Ἀντώνιου, τοῦ Μάρκου Ἀγρίππα, τοῦ Βιργίλιου, τοῦ Ὀράτιου, τοῦ Κικέρωνα, φίλων, ἐχθρῶν, συγγενῶν, γυναικῶν πού συνδέθηκαν μαζί του.

Διαβάστε ἓνα ἀπόσπασμα!

I. *Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μάρκου*
Ἀργίπλα: Ἀποσπάσματα (13 π.Χ.)

... ΗΜΟΥΝ ΜΑΖΙ ΤΟΥ στοῦ Ἄκτιο ὅταν τὰ ξίφη συγκρούστηκαν, ὅταν τὸ σίδηρο πῆρε φωτιά χτυπώντας σίδηρο καὶ τὸ αἷμα τῶν στρατιωτῶν χυνόταν στὰ καταστρώματα καὶ ἔβαφε τὸ γαλάζιο Ἴόνιο, ὅταν τὰ ἀκόντια ἔσκιζαν τὸν ἀέρα καὶ τὰ φλεγόμενα σκαριὰ σφύριζαν πάνω στοῦ νερό, ὅταν ἡ μέρα βάρυνε ἀπὸ τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν ἀντρῶν, καθὼς οἱ σάρκες τους καίγονταν μέσα στοὺς θώρακες, ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ βγάλουν· καὶ πιὸ πρὶν ἤμουν μαζί του στὴ Μουτίνη, ὅπου αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μάρκος Ἀντώνιος ὄρμησε στοῦ στρατόπεδό μας καὶ τὸ σπαθὶ καρφώθηκε στοῦ ἄδειο κρεβάτι τοῦ Καίσαρα Αὐγουστου· ὅπου ἀντέξαμε καὶ κατακτήσαμε τὴν πρώτη δύναμη, τὴ δύναμη ποὺ θὰ μᾶς ἔδινε ὅλο τὸν κόσμον· καὶ στοὺς Φιλίππους, ὅπου ταξίδεψε τόσο ἄρρωστος, ὥστε δὲν τὸν βασταοῦσαν τὰ πόδια του, κι ὅμως: πρόσταξε νὰ τὸν κουβαλᾶνε μὲ τὸ φορεῖο ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες του· ὅπου κόντεψε νὰ πεθάνει ξανά ἀπὸ τὸν φονιά τοῦ πατέρα του· κι ὅπου πολέμησε, ὥσπου οἱ δολοφόνιοι τοῦ θνητοῦ Ἰούλιου, ποὺ ἔγινε θεός, καταστράφηκαν ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια.

Εἶμαι ὁ Μάρκος Ἀγρίππας, αὐτὸς ποὺ μερικὲς φορὲς ἀποκαλοῦν καὶ Βιπσάνιο, δήμαρχος τοῦ λαοῦ καὶ ὑπατος τῆς Συγκλήτου, στρατιώτης καὶ στρατηγὸς τῆς Αυτοκρατορίας τῆς Ρώμης, φίλος τοῦ Γάιου Ὀκτάβιου Καίσαρα, Αὐγούστου τώρα. Γράφω τὰ ἀπομνημονεύματά μου αὐτὰ τὸν πεντηκοστὸ χρόνο τῆς ζωῆς μου, μαρτυρία γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ὀκτάβιος βρῆκε τὴ Ρώμη νὰ αἱμορραγεῖ στὰ σαγόνια τοῦ ἐμφύλιου, γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ὀκτάβιος Καίσαρας χτύπησε καὶ κατατρόπωσε τὸ θηρίο τοῦ ἀδελφοκτόνου σπαραγμοῦ, γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ἄρπαξε μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ κτήνους τὸ σχεδὸν ἄψυχο κορμὶ τῆς πατρίδας. Γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Αὐγούστος γιάτρεψε τὶς πληγὲς τῆς Ρώμης καὶ τῆς ἔδωσε ξανὰ τὴν υἰεὶα καὶ τὴ δύναμή της, τὴν ἔκανε ξανὰ ἰκανὴ νὰ προχωρήσει νικηφόρα ὡς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Σ' αὐτὸν τὸ θρίαμβο συμμετεῖχα ὅσο μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν οἱ ἰκανότητές μου. Καὶ τὴ συμμετοχὴ μου αὐτὴ θὰ καταγράψω στὰ ἀπομνημονεύματά μου, ἔτσι ὥστε οἱ ἱστορικοὶ τῶν ἐρχόμενων αἰώνων νὰ θαυμάσουν μὲ γνώση λόγου τὸν Αὐγούστο καὶ τὴ Ρώμη.

Ὑπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Καίσαρα Αὐγούστου ἔκανα ἄρκετὰ γιὰ νὰ ξαναβρεῖ ἡ Ρώμη τὴν παλιὰ δύναμη καὶ δόξα της. Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες μου αὐτὲς ἡ Ρώμη μὲ ἀντάμειψε — καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Ἐγὼ τρεῖς φορὲς ὑπατος, μία φορὰ ἀγορανόμος καὶ δήμαρχος, δύο φορὲς κυβερνήτης τῆς Συρίας· δύο φορὲς παρέλαβα τὴ Σφίγγα, τὴ σφραγίδα του, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἴδιου τοῦ Αὐγούστου, ὅταν ἦταν σοβαρὰ ἄρρωστος. Ὀδήγησα τὶς νικηφόρες ρωμαϊκὲς λεγεῶνες ἐναντίον τοῦ Λούκιου Ἀντώνιου στὴν Περουτζία, ἐναντίον τῶν Ἀκουιτανῶν στὴ Γαλατία καὶ

έναντίον τῶν γερμανικῶν φυλῶν στὸν Ρῆνο, ἀρνούμενος τὸ θρίαμβο κατὰ τὴν ἐπιστροφή μου στὴ Ρώμη. Στὴν Ἰβηρικὴ καὶ στὴν Παννονία, ἐπίσης, πολέμησα γιὰ τὴν καταστολὴ ἐξεγέρσεων καὶ στάσεων. Ὁ Αὐγουστος μοῦ ἔδωσε τὸν τίτλο τοῦ ἀρχιναύαρχου καὶ σώσαμε τὰ πλοῖα μας ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τοῦ πειρατῆ Σέξτου Πομπήιου κατασκευάζοντας τὸ λιμάνι δυτικὰ τοῦ κόλπου τῆς Νάπολης — πλοῖα ποὺ ἀργότερα νίκησε καὶ κατέστρεψε ὁ Πομπήιος στὶς Μύλες καὶ στὴ Ναύλοχο, στὶς ἀκτὲς τῆς Σικελίας. Γι' αὐτὸ τὸ ἔργο μου ἡ Σύγκλητος μὲ ἔστειψε μὲ τὸ ναυτικὸ στέμμα. Στὸ Ἄκτιο νικήσαμε τὸν προδότη Μάρκο Ἀντώνιο, δίνοντας ξανὰ ζωὴ στὸ σῶμα τῆς Ρώμης.

Τιμώντας τοὺς ἑορτασμοὺς γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ρώμης ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴ Προδοσία, ἔχτισα τὸ ναὸ πού τώρα ὀνομάζεται Πάνθειον καὶ ἄλλα δημόσια κτήρια. Ὡς ἀνώτατος διοικητὴς τῆς πόλης, ὑπὸ τὸν Αὐγουστο καὶ τὴ Σύγκλητο, ἐπισκεύασα τὰ παλαιὰ ὑδραγωγεῖα καὶ ἔφτιαξα καινούργια, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ πολῖτες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης νὰ ἔχουν καθαρὸ νερὸ καὶ νὰ μὴν κινδυνεύουν ἀπὸ ἀσθένειες. Κι ὅταν ἡ Ρώμη εἰρήνευσε, βοήθησα στὴν ἐπιθεώρηση καὶ τὴ χαρτογράφηση τοῦ κόσμου, ποὺ ξεκίνησε τὰ χρόνια τῆς δικτατορίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα καὶ ὀλοκληρώθηκε χάρις στὸν θετὸ γιό του.

Σ' αὐτὰ τὰ πράγματα θὰ ἀναφερθῶ διὰ μακρῶν στὴν πορεία τῆς συγγραφῆς τῶν ἀπομνημονευμάτων μου. Ἀλλὰ τώρα θὰ μιλήσω γιὰ τότε — γιὰ τὸν καιρὸ ὅπου ἀρχισαν ὅλα αὐτά, γιὰ τὴ χρονιά μετὰ τὴ θριαμβευτικὴ ἐπιστροφή τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα ἀπὸ τὴν Ἰβηρικὴ, ἐκστρατεία στὴν ὁποία εἶχαμε πάρει μέρος ὁ Γάιος Ὀκτάβιος, ὁ Σαλβιδιηνὸς Ροῦφος κι ἐγώ.

Γιατί ἤμουν μαζί του στὴν Ἀπολλωνία ὅταν ἔφτασε ἡ εἶδηση γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα...

II. Ἐπιστολή: Ὁ Γάιος Κίλνιος Μαικήνας πρὸς τὸν Τίτο Λίβιο (13 π.Χ.)

Συγχώρεσέ με, ἀγαπητέ μου Λίβιε, πὺν ἄργησα τόσο νὰ σοῦ ἀπαντήσω. Τὰ συνηθισμένα βάσανά μου: ἡ ἀποχώρησή μου ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις τῆς δημόσιας ζωῆς δὲν βελτίωσε καθόλου τὴν κατάσταση τῆς ὑγείας μου. Οἱ γιατροὶ κουνᾶνε μὲ σοφία τὰ κεφάλια τους, μουρμουρίζουν ἀκατάληπτα καὶ εἰσπράττουν τὶς ἀμοιβές τους. Τίποτα δὲν μὲ βοηθάει — οὔτε τὰ ἀηδιαστικὰ καταπότια πὺν μὲ τὸ ζόρι μοῦ δίνουν οὔτε βέβαια ἡ ἀποχή ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις πὺν (ὅπως ξέρεις) κάποτε μοῦ ἄρεσαν. Οἱ πόνοι ἀπὸ τ' ἀρθριτικά μου δὲν μ' ἄφησαν νὰ πιάσω κοντύλι στὰ χέρια μου τὶς τελευταῖες μέρες, παρόλο πὺν ξέρω μὲ πόση ἐπιμέλεια εἶσαι ἀφοσιωμένος στὸ ἔργο σου καὶ πόσο χρειάζεσαι τὴ βοήθειά μου στὸ ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο μοῦ ἔγραψες. Καὶ πέρα ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ταλαιπωρίες μου ὑποφέρω τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες κι ἀπὸ ἀυπνία, πὺν βαραίνει τὶς μέρες μου μὲ κούραση καὶ νωθρότητα. Οἱ φίλοι μου, ὅμως, δὲν μ' ἐγκαταλείπουν· καὶ εἶμαι ἀκόμα στὴ ζωῆ. Γι' αὐτὰ τὰ δύο ἀγαθὰ πρέπει νὰ εἶμαι καὶ εἶμαι εὐγνώμων.

Μὲ ρωτᾶς γιὰ τὸν πρῶτο καιρὸ τῆς σχέσης μου μὲ τὸν Αὐτοκράτορά μας. Πρέπει νὰ ξέρεις πὺς μόλις πρὶν ἀπὸ τρεῖς μέρες εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ, νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴν ὑγεία μου. Θεώρησα σωστὸ νὰ

τὸν ἐνημερώσω γιὰ τὸ αἴτημά σου. Χαμογέλασε καὶ με
ρώτησε ἂν ἦταν κατὰ τὴ γνώμη μου πρέπον νὰ βοηθή-
σω ἕναν ἀδιόρθωτο δημοκράτη σὰν ἐσένα. Μετὰ πιάσα-
με νὰ κουβεντιάσουμε γιὰ τὸν παλιὸ καιρὸ, ὅπως κάνουν
συνήθως οἱ ἄντρες νιώθοντας τὰ γηρατειὰ νὰ τοὺς πλη-
σιάζουν. Θυμᾶται πράγματα —πράγματα μικρά— ἀκό-
μα πιὸ ζωντανὰ ἀπὸ μένα, πού ἡ δουλειά μου εἶναι νὰ
μὴν ξεχνᾶω τίποτα. Τελικὰ τὸν ρώτησα μήπως θὰ ἤθε-
λε νὰ σοῦ στείλει τὸν δικό του ἀπολογισμὸ ἀπὸ ἐκείνη
τὴν περίοδο. Γιὰ μιὰ στιγμή κάρφωσε τὸ βλέμμα του
πέρα μακριά, χαμογέλασε πάλι καὶ εἶπε: «Ὁχι... καλὸ
εἶναι ν' ἀφήνουν οἱ αὐτοκράτορες τὶς ἀναμνήσεις τους νὰ
κοιμοῦνται, καὶ μάλιστα μὲ προθυμία μεγαλύτερη ἀπ'
ὅση δείχνουν οἱ ποιητὲς ἢ οἱ ἱστορικοί». Μὲ παρακάλε-
σε νὰ σοῦ διαβιβάσω τοὺς θερμούς του χαιρετισμούς καὶ
μοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ σοῦ γράψω ἐλεύθερα ὅ,τι καὶ
ὅπως ἤθελα.

Ἄλλὰ τί καὶ πῶς νὰ σοῦ γράψω γιὰ ἐκεῖνες τὶς μέ-
ρες; Ἡμασταν νέοι. Καὶ μόλο πού ὁ Γάιος Ὀκτάβιος,
ὅπως τὸν ἔλεγαν τότε, ἤξερε πῶς ἦταν εὐνοημένος ἀπὸ
τὴ μοίρα καὶ ὅτι ὁ Ἰούλιος Καίσαρας εἶχε σκοπὸ νὰ τὸν
υἱοθετήσῃ, οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ Μάρκος Ἀγρίππας οὔτε ὁ
Σαλβιδιηνὸς Ροῦφος, πού ἡμασταν φίλοι του, μπορού-
σαμε στ' ἀλήθεια νὰ φανταστοῦμε ποῦ θὰ μᾶς ὀδηγοῦ-
σε αὐτό. Δὲν ἔχω τὴν ἐλευθερία τοῦ ἱστορικοῦ, φίλε μου·
ἐσὺ μπορεῖς νὰ μιλήσεις γιὰ τὶς κινήσεις ἀντρῶν καὶ
στρατῶν, νὰ περιγράψῃς τὶς μπερδεμένες ἐξελίξεις πο-
λιτικῶν διαπλοκῶν, νὰ ἰσοροπήσεις νίκες καὶ ἤττες, ν'
ἀφηγηθεῖς γεννήσεις καὶ θανάτους — καὶ νὰ εἶσαι ἀκό-
μα ἐλεύθερος, μέσα στὴ σοφὴ ἀπλότητα τῆς δουλειᾶς

σου· ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ φριχτὸ βάρος ἑνὸς εἴδους γνώσης ποὺ δὲν μπορῶ νὰ ὀνομάσω, ἀλλὰ φοβᾶμαι ὀλοένα καὶ περισσότερο καθὼς τὰ χρόνια περνοῦν. Ξέρω τί θέλεις· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω πὼς χάνεις τὴν ὑπομονή σου μαζί μου, ἐπειδὴ δὲν στρώνομαι νὰ σοῦ στείλω τὰ γεγονότα ποὺ χρειάζεσαι. Σοῦ θυμίζω, ὅμως, ὅτι παρὰ τὶς ὑπηρεσίες μου πρὸς τὸ κράτος εἶμαι ποιητῆς — κι ἐπομένως ἀνίκανος νὰ προσεγγίσω ὀτιδήποτε μὲ τρόπο ἄμεσο.

Θὰ ξαφνιαστεῖς ἴσως μαθαίνοντας πὼς πρωτοεῖδα τὸν Ὀκτάβιο στὸ Μπρίντιζι, ὅπου μὲ εἶχαν στείλει νὰ συναντήσω ἐκεῖνον καὶ τοὺς φίλους του γιὰ νὰ φύγουμε γιὰ τὴν Ἀπολλωνία. Οἱ λόγοι τῆς ἐκεῖ παρουσίας μου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σκοτεινοὶ γιὰ μένα· εἶμαι βέβαιος πὼς τὸ χρωστάω σὲ παρέμβαση τοῦ Ἰούλιου Καίσαρα. Ὁ πατέρας μου, ὁ Λούκιος, τὸν εἶχε ἐξυπηρετήσει κάποτε. Καὶ λίγα χρόνια νωρίτερα μᾶς εἶχε ἐπισκεφθεῖ στὴν ἔπαυλή μας στὸ Ἀρέτσο. Συζήτησα μαζί του γιὰ κάποιον θέμα (ὑποστηρίζοντας, νομίζω, τὴν ἀνωτερότητα τῶν ποιημάτων τοῦ Καλλίμαχου ἔναντι ἐκείνων τοῦ Κάτουλλου) καὶ μίλησα μὲ ὑπεροψία, ἀγένεια καὶ (ὅπως πίστευα) πνεῦμα. Ἦμουν πολὺ νέος. Ὅπως κι ἂν ἔχει, φάνηκε νὰ διασκεδάζει μαζί μου καὶ κουβεντιάσαμε κάμποσο. Δύο χρόνια ἀργότερα πρόσταξε τὸν πατέρα μου νὰ μὲ στείλει στὴν Ἀπολλωνία, μαζί μὲ τὸν ἀνιψιό του.

Φίλε μου, πρέπει νὰ σοῦ ὁμολογήσω (ἂν καὶ δὲν θὰ ἤθελα μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὸ χρησιμοποίησεις) ὅτι καθόλου δὲν μὲ ἐντυπωσίασε ὁ Ὀκτάβιος ἐκείνη τὴν πρώτη φορά ποὺ συναντηθήκαμε. Εἶχα μόλις κατέβει στὸ Μπρίντιζι ἀπὸ τὸ Ἀρέτσο καὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα μέρες ταξίδι ἦμουν κατακουρασμένος, βρόμικος ἀπὸ τὴ σκόνη

τοῦ δρόμου, ἔτοιμος ν' ἀρπαχτῶ. Τοὺς συνάντησα στὸ μῶλο, ἀπ' ὅπου θὰ φεύγαμε. Ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Σαλβιδιηνὸς μιλοῦσαν οἱ δύο τους κι ὁ Ὀκτάβιος στεκεόταν λίγο πιὸ πέρα, χαζεύοντας ἓνα μικρὸ σκαρὶ ποῦ ἦταν ἀγκυροβολημένο ἐκεῖ κοντά. Πλησίασα, ἀλλὰ κανέννας δὲν ἔδειξε ν' ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀφιξή μου. Μὲ φωνὴ ἴσως λίγο πιὸ δυνατὴ ἀπ' ὅ,τι χρειαζόταν εἶπα: «Εἶμαι ὁ Μαικήνας, ἔρχομαι νὰ σᾶς συναντήσω ὅπως εἶναι κανονισμένο. Ἀπὸ σᾶς... ποιὸς εἶναι ποιός;».

Ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Σαλβιδιηνὸς μὲ κοίταξαν χαμογελαστοὶ καὶ συστήθηκαν. Ὁ Ὀκτάβιος δὲν γύρισε. Θεώρησα πὼς τὴ στάση του ὑπαγόρευε ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ περιφρόνηση. «Ἐσύ, λοιπόν, πρέπει νὰ εἶσαι ὁ ἄλλος, αὐτὸν ποῦ τὸν λένε Ὀκτάβιο», εἶπα.

Τότε γύρισε καὶ ἀμέσως κατάλαβα πὼς εἶχα κάνει λάθος· γιατί στὸ πρόσωπό του διάβασα ἀπελπισμένη σχεδὸν ντροπαλότητα. «Ναί, εἶμαι ὁ Γάιος Ὀκτάβιος», εἶπε. «Ὁ θεῖός μου μίλησε γιὰ σένα». Μετὰ χαμογέλασε, ἄπλωσε τὸ χέρι του καὶ ὑψώνοντας τὸ βλέμμα του μὲ κοίταξε γιὰ πρώτη φορά.

Ὅπως ξέρεις, πολλὰ ἔχουν εἰπωθεῖ γι' αὐτὰ τὰ μάτια — τὰ περισσότερα σὲ κακοὺς στίχους ἢ σὲ πρόζα ἀκόμα χειρότερη. Νομίζω ὅτι θὰ 'χει πιά σιχαθεῖ ν' ἀκούει τίς μεταφορὲς καὶ τίς παρομοιώσεις καὶ τίς ἀτελείωτες περιγραφές τους, ἂν καὶ ἴσως καμάρωνε κάποτε γι' αὐτά. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τότε ἦταν ἐκπληκτικὰ καθαρὰ καὶ λαμπερὰ καὶ ἔντονα — πιὸ γαλάζια παρὰ γκριζα, ἴσως, ἂν καὶ δὲν πρόσεχες τὸ χρῶμα ἀλλὰ τὸ φῶς τους... Νά, βλέπεις; Ἄρχισα κι ἐγὼ τὰ ἴδια. Διαβάζω, φαίνεται, πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῶν φίλων μου.

Ἄλλὰ οἱ κοινωνικὲς ἴντριγκες ἐκείνης τῆς βραδιᾶς ἦταν πολὺ πιὸ ἐνδιαφέρουσες ἀπὸ τὶς λογοτεχνικὲς καὶ γι' αὐτὲς θέλω νὰ σοῦ γράψω.

Ἔχουμε ἀκουστὰ ὅλοι τὴν ὑπερβολικὴ ροπή τοῦ Ὀκτάβιου, τὴν ἀδυναμία του στὶς γυναῖκες. Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, μέχρι ἐκείνη τὴ βραδιά δὲν ἔδινα καὶ τόση πίστη στὶς φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν — εἶναι τόσο ἀρρωστιάρες καὶ δὲν τὸν πιάνει τὸ μάτι σου· θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἓνα κύπελλο ἀνέρωτο κρασί καὶ μιὰ φλογερὴ ἀγκαλιά θὰ τὸν ἔστελναν νὰ συναντήσῃ τοὺς προγόνους του (ὅποιοι κι ἂν εἶναι) — τώρα, ὅμως, ἀρχίζω νὰ πιστεύω ὅτι κάποια ἀλήθεια κρύβουν τὰ κουτσομπολιὰ αὐτά.

Ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότη μας ἦταν μιὰ κάποια Λιβία, ἀπὸ παλιά καὶ συντηρητικὴ οἰκογένεια τῆς δημοκρατικῆς παράταξης (ἔχω ἀκούσει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ πατέρας της σκοτώθηκε πολεμώντας ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὀκτάβιου στοὺς Φιλίππους). Πανέμορφη γυναίκα, ἂν σ' ἀρέσει αὐτὸς ὁ τύπος — σεμνὴ καὶ καλοβαλμένη, ξανθὰ μαλλιά, ἀπολύτως κανονικὰ χαρακτηριστικά, μᾶλλον λεπτὰ χεῖλη, γλυκιὰ φωνή, καὶ λοιπά· ἡ «ιδανικὴ πατρικία», ὅπως λένε. Εἶναι νέα — δεκαοχτὼ χρονῶν ἴσως—, ἀλλὰ ἔχει ἤδη χαρίσει στὸν ἄντρα της, ποὺ ἔχει σίγουρα τὰ τριπλά της χρόνια, ἓναν γιό· καὶ ἦταν πάλι ὀλοφάνερα ἔγκυος.

Πρέπει νὰ σοῦ πῶ ὅτι εἴχαμε ὅλοι πιεῖ πολὺ· μὰ κι ἔτσι ἀκόμα ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Ὀκτάβιου ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια. Σαλιάριζε μαζί της σὰν ἐρωτοχτυπημένος Κάτουλλος, τῆς χάιδευε τὸ χέρι, τῆς ψιθύριζε στ' ἀφτί, γελοῦσε σὰν ἀμούστακο παλικαράκι (ἂν κι ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγαλύτερος, ὅσο κι ἂν ἔχει κα-

θίσει τὸν ἑαυτοῦ σὲ ψηλὸ θρόνο), κάθε λογῆς τέτοιες σαχλαμάρες· κι ὅλα αὐτὰ μπροστὰ στὰ μάτια τόσο τῆς δικῆς του γυναίκας (τὸ ὅποιο, βέβαια, δὲν μετράει, ἂν καὶ εἶναι καὶ αὐτὴ ἔγκυος) ὅσο καὶ τοῦ συζύγου τῆς Λιβίας, πού ἔδειχνε ἢ νὰ μὴν καταλαβαίνει τίποτα ἢ νὰ χαμογελάει καλοκάγαθα, μᾶλλον σὰν φιλόδοξος πατέρας παρὰ σὰν σύζυγος πού ἔβλεπε τὴν τιμὴ του ν' ἀπειλεῖται. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τότε δὲν ἔδωσα μεγάλη σημασία στὸ ζήτημα· τὸ θεώρησα ἀπρέπεια καὶ χοντροκομμένη συμπεριφορά, ἀλλὰ τί νὰ περιμένει κανεὶς (ἀναρωτήθηκα) ἀπὸ τὸν ἐγγονὸ ἑνὸς κοινοῦ ἐπαρχιώτη τοκογλύφου. Ἄν ἔχοντας φορτώσει τὸ κάρο του ἤθελε νὰ μπεῖ καὶ σ' ἕνα ἀκόμα, πού ἦταν ἤδη φορτωμένο, δική του δουλειά.

Τώρα, ὅμως, τέσσερις μῆνες μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ἡ Ρώμη βουίζει ἀπὸ τὸ σκάνδαλο — κι εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν θὰ με συγχωροῦσες ἂν παρέλειπα νὰ σοῦ γράψω τὰ καθέκαστα.

Πρὶν ἀπὸ δύο ἐβδομάδες ἢ τέως γυναίκα του Σκριβωνία γέννησε κορίτσι — ἂν καὶ θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ ἕναν *υἱοθετημένο* ἔστω γιὸ Θεοῦ ὅτι θὰ τὰ κατὰφερεν ν' ἀποκτήσει γιό. Τὴν ἴδια μέρα ὁ Ὀκτάβιος ἔστειλε στὴ Σκριβωνία τὸ ἔγγραφο τοῦ διαζυγίου — ἀναμενόμενο ἄλλωστε, ἀφοῦ ἡ ὅλη ὑπόθεση ἦταν κανονισμένη ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅπως λένε.

Ἄλλὰ —κι ἐδῶ εἶναι τὸ σκάνδαλο— τὴν ἐπόμενη ἐβδομάδα χάρισε καὶ ὁ Τιβέριος Κλαύδιος Νέρωνας τὴ γυναίκα του Λιβία· καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὴν πάντρεψε (ἂν κι ἔγκυο ἀκόμα) με τὸν Ὀκτάβιο, δίνοντάς της μάλιστα σημαντικὴ προίκα· ὁ γάμος ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὴ Σύ-

γκλητο, οἱ ἱερεῖς τέλεσαν θυσίες, ὅλες αὐτὲς οἱ βλακεῖες ἔγιναν ὅπως ἔπρεπε.

Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παίρνει κανεὶς ἕναν τέτοιον ἄντρα στὰ σοβαρά; Κι ὅμως· τὸ κάνουν.

V. *Ἡμερολόγιο τῆς Ἰουλίας, Παντατερία (4 μ.Χ.)*

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γέννησή μου τὰ ἤξερε ὅλος ὁ κόσμος πολὺ πρὶν τὰ μάθω ἐγώ· κι ὅταν ἔφτασα ἐπιτέλους σὲ ἡλικία νὰ μπορῶ νὰ καταλάβω, ὁ πατέρας μου ἦταν κυβερνήτης τοῦ κόσμου — καὶ θεός· καὶ ὁ κόσμος εἶχε ἤδη καταλάβει πῶς ἡ συμπεριφορὰ ἐνὸς θεοῦ, ὅσο παράξενη κι ἂν εἶναι στὰ μάτια τῶν θνητῶν, εἶναι γιὰ τὸν θεὸ τὸν ἴδιο φυσική· καὶ φτάνει στὸ τέλος νὰ θεωρεῖται ἀναπόφευκτη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν λατρεύουν.

Δὲν μοῦ φαινόταν, λοιπόν, ἀφύσικο ποὺ μητέρα μου εἶχα τὴ Λιβία, ἐνῶ ἡ Σκριβωνία ἦταν μιὰ ἀπλὴ γνωστή, ἀραιὰ καὶ ποῦ ἐπισκέπτρια στὸ σπίτι μου — μακρινὴ ἀλλὰ ἀπαραίτητη συγγένισσα, ποὺ ὅλοι ὑπέμεναν ἀπὸ μιὰ σκοτεινὴ αἴσθησις ὑποχρέωσης. Οἱ ἀναμνήσεις μου ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶναι θολές καὶ δὲν τίς ἐμπιστεύομαι ἀπόλυτα· ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ζωὴ μου τότε ἦταν εὐκολὴ κι εὐχάριστη. Ἡ Λιβία ἦταν σταθερὴ, μεγαλόπρεπη καὶ ψυχρὰ στοργική· αὐτὸ ἔμαθα νὰ περιμένω μεγαλώνοντας.

Σὲ ἀντίθεσις πρὸς τοὺς περισσότερους ἄντρες τῆς τάξης του, ὁ πατέρας μου ἐπέμενε νὰ μεγαλώσω μὲ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο, μέσα στὸ σπίτι του, μὲ τὴ φροντίδα

τῆς Λιβίας καὶ ὄχι μιᾶς παραμάνας· νὰ ἐκπαιδευτῶ σύμφωνα μὲ τὰ παλαιὰ ἤθη· νὰ μάθω δηλαδή νὰ ὑφαίνω, νὰ ράβω καὶ νὰ μαγειρεύω· ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ μορφωθῶ ὅπως θὰ ταίριαζε στὴν κόρη ἐνὸς αὐτοκράτορα. Τὰ πρῶτα χρόνια μου, λοιπόν, ὑφαίνα μαζὶ μὲ τὶς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ καὶ μάθαινα γραφὴ καὶ ἀνάγνωση, λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ, μὲ τὸν δοῦλο τοῦ πατέρα μου, τὸν Φαῖδρο· ἀργότερα μελέτησα φιλοσοφία μὲ τὸν παλιὸ τοῦ φίλου καὶ δάσκαλο Ἀθηνόδωρο. Παρόλο πὺ τότε δὲν τὸ ἤξερα, τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα στὴ ζωὴ μου ἦταν τὸ γεγονὸς πὺς ὁ πατέρας μου δὲν εἶχε ἄλλα δικά του παιδιὰ. Ἦταν τὸ κρίμα τῆς Ἰουλίας γενεᾶς.

Δὲν τὸν ἔβλεπα παρὰ σπάνια ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἡ παρουσία του ὡστόσο ἦταν ἡ πιὸ σημαντικὴ ἀπ' ὅλες γιὰ μένα· γεωγραφία ἔμαθα ἀπὸ τὰ γράμματά του, πὺ μοῦ τὰ διάβαζαν καθημερινά· τὰ ἔστειλε μὲ τοὺς ταχυδρομικοὺς σάκους ἀπ' ὅπου ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ βρίσκεται — ἀπὸ τὴ Γαλατία, τὴ Σικελία ἢ τὴν Ἰβηρία· ἀπὸ τὴ Δαλματία, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἀσία ἢ τὴν Αἴγυπτο.

Ὅπως εἶπα, σπάνια τὸν ἔβλεπα· ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τώρα μοῦ φαίνεται πὺς ἦταν διαρκῶς κοντὰ μου. Κλείνω τὰ μάτια καὶ νιώθω τὰ χέρια του νὰ μὲ πετοῦν ψηλὰ στὸν ἀέρα, ἀκούω τὰ ἐκστατικὰ γέλια τοῦ παιδικοῦ μου τρόμου καὶ τῆς παιδικῆς μου σιγουριᾶς· νιώθω τὰ χέρια του νὰ μὲ ξαναπιάνουν ἀπὸ τὸ κενὸ ὅπου μὲ εἶχαν τινάζει. Ἀκούω τὴ βαθιὰ φωνή, παρήγορη καὶ ζεστή· νιώθω τὸ χᾶδι στὸ κεφάλι μου· θυμᾶμαι τὰ παιγνίδια μὲ τὸ τόπι καὶ τοὺς βῶλους· νιώθω τὸ σφίξιμο στὰ πόδια μου καθὼς ἀνεβαίναμε τὴν πλαγιὰ στὸν κῆπο πίσω ἀπὸ τὸ

σπίτι μας στὸν Παλατίνο, πρὸς ἓνα σημεῖο ἀπ' ὅπου βλέπαμε τὴν πόλη ν' ἀπλώνεται στὰ πόδια μας σὰν γιγάντιο παιχνίδι. Μὰ δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ τὸ πρόσωπο, τὸ πρόσωπό του τότε. Μὲ φώναζε Ρώμη, «μικρὴ του Ρώμη».

Ἡ πρώτη μου καθαρὴ ὀπτικὴ ἀνάμνηση ἀπὸ τὸν πατέρα μου εἶναι ἀπ' ὅταν ἤμουν ἐννιά χρονῶν· στὴν πέμπτη του ὑπατεία καὶ ἐπ' εὐκαιρία τοῦ τριπλοῦ του θριάμβου γιὰ τὶς νίκες του στὴ Δαλματία, στὸ Ἄκτιο καὶ στὴν Αἴγυπτο.

Ἀπὸ τότε δὲν ξανάγιναν τέτοιες γιορτὲς γιὰ στρατιωτικὰ κατορθώματα τῆς Ρώμης· ἀργότερα ὁ πατέρας μου μοῦ ἐξήγησε ὅτι θεωροῦσε βαρβαρικὴ καὶ χυδαία ἀκόμα κι αὐτὴν στὴν ὁποία πῆρε ὁ ἴδιος μέρος, πλὴν ὅμως ἦταν πολιτικὰ ἀναγκαῖα τὶς μέρες ἐκεῖνες. Κι ἔτσι τώρα δὲν ξέρω ἂν τὸ μεγαλεῖο ποὺ εἶδα τότε φαντάζει ἀκόμα πιὸ λαμπερὸ στὴ μνήμη μου ἐξαιτίας τῆς μοναδικότητος καὶ τῆς κατοπινῆς ἀπουσίας του ἀπὸ ἀνάλογες περιστάσεις ἢ ἂν ἦταν στ' ἀλήθεια μιὰ γιορτὴ λαμπερὴ καὶ μεγαλειώδης ὅπως τὴ θυμᾶμαι.

Εἶχα πάνω ἀπὸ χρόνο νὰ δῶ τὸν πατέρα μου καὶ δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴ Ρώμη πρὶν ἀπὸ τὴ θριαμβευτικὴ του εἴσοδο στὴν πόλη. Ἦταν κανονισμένο: ἡ Λιβία κι ἐγὼ καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ τοῦ σπιτιοῦ θὰ τὸν συναντούσαμε στὶς πύλες τῆς πόλης. Πήγαμε ὡς ἐκεῖ μὲ τὴ συνοδεία τῆς Συγκλήτου καὶ καθίσαμε σὲ τιμητικὰ ἔδρανα περιμένοντας τὴν ἀφιξὴ του. Γιὰ μένα ἦταν σὰν παιχνίδι· ἡ Λιβία μοῦ εἶχε πεῖ ὅτι θὰ παίρναμε μέρος σὲ μιὰ πομπὴ κι ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶμαι ἡρεμὴ καὶ φρόνιμη. Ἄλλὰ μοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ κρατηθῶ, συνέχεια σηκωνόμουν ἀπὸ τὸ κάθισμά μου καὶ ἔψαχνα μὲ τὸ βλέμμα

στο βάθος τοῦ δρόμου νὰ δῶ τὸν πατέρα μου νὰ πλησιάζει. Κι ὅταν ἐπιτέλους τὸν εἶδα, γέλασα καὶ χτύπησα τὰ χέρια μου καὶ ἔκανα νὰ τρέξω πρὸς τὸ μέρος του· ἀλλὰ ἡ Λιβία μὲ κράτησε. Κι ὅταν πλησίασε ἀρκετὰ καὶ μᾶς εἶδε καὶ γνώρισε τὰ πρόσωπά μας, σπιρουνίσε τὸ ἄλογό του ἀφήνοντας πίσω τοὺς στρατιῶτες ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν, καὶ μὲ ἄρπαξε στὴν ἀγκαλιά του γελώντας, καὶ ὕστερα ἀγκάλιασε τὴ Λιβία· κι ἦταν ὁ πατέρας μου. Αὐτὴ ἦταν ἴσως ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸν σκέφτηκα σὰν νὰ ἔταν ἓνας πατέρας ἴδιος μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Γιατὶ πολὺ σύντομα τὸν πῆραν οἱ πραιτορες τῆς Συγκλήτου, ποὺ τὸν ἔντυσαν μὲ τήβεννο περιπόρφυρη καὶ χρυσὴ καὶ τὸν ἀνέβασαν στὸ ψηλὸ σκεπαστὸ ἄρμα κι ὀδήγησαν τὴ Λιβία κι ἐμένα νὰ σταθοῦμε πλάι του· καὶ ἡ ἀργὴ πομπὴ πρὸς τὸ Φόρουμ ξεκίνησε. Οὐμαῖμαι τὸ φόβο καὶ τὴν ἀπογοήτευσή μου· ὁ πατέρας μου δίπλα μου ἦταν ἓνας ξένος, παρόλο ποὺ μὲ στηρίζε μαλακὰ μὲ τὸ χέρι του στὸν ὄμο μου. Τὰ βούκινα καὶ οἱ σάλπιγγες ἐπικεφαλῆς τῆς πομπῆς ἔπαιζαν τὰ πολεμικά τους καλέσματα· οἱ ραβδούχοι καὶ οἱ πελεκυφόροι μὲ τὰ ὅπλα τους στεφανωμένα προχωροῦσαν ἀργὰ μπροστά· καὶ μπήκαμε στὴν πόλη. Τὸ πλῆθος στεκόταν σὲ δρόμους καὶ πλατεῖες, ἀπ' ὅπου περνούσαμε· καὶ οἱ ζητωκραυγὲς ἦταν τόσο δυνατὲς ποὺ ἔπνιγαν ἀκόμα καὶ τὰ βούκινα καὶ τὶς σάλπιγγες· καὶ τὸ Φόρουμ, ὅπου τελικὰ σταματήσαμε, ἦταν γεμάτο Ρωμαίους, τόσο πολλοὺς ποὺ οὔτε μία πέτρα ἀπ' τὸ λιθόστρωτο δὲν φαινόταν.

Τρεῖς μέρες κράτησαν οἱ γιορτές. Μιλοῦσα στὸν πατέρα μου ὅποτε μποροῦσα· καὶ μόλο ποὺ ἡ Λιβία κι ἐγὼ ἤμασταν δίπλα του σχεδὸν συνέχεια, κατὰ τὴ διάρκεια

τῶν λόγων του καὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἐπιδείξεων, τὸν ἔνωθα ν' ἀπομακρύνεται καὶ νὰ φεύγει ἀπὸ μένα, σ' ἕναν κόσμο ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ τότε ἄρχισα νὰ βλέπω.

Ἦταν πάντως εὐγενικὸς καὶ στοργικὸς μαζί μου ὅλη τὴν ὥρα. Μοῦ ἀπαντοῦσε ὅταν τοῦ μιλοῦσα σὰν νὰ 'μουν τὸ ἴδιο σημαντικὴ γι' αὐτὸν ὅπως ἤμουν πάντα. Θυμᾶμαι σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πομπές τοῦ θριάμβου, σὲ μιὰ ἀμαξά ἀπὸ γυαλιστερὸ μπροῦτζο καὶ χρυσό, τὸ ἄγαλμα μιᾶς γυναίκας, πελώριο, πάνω σὲ ἀνάκλιτρο φιλντισένιο κι ἐβένινο, μὲ δύο παιδιὰ πλαγιασμένα δεξιά κι ἀριστερά της· τὰ μάτια τους ἦταν κλειστά, σὰν νὰ κοιμοῦνταν. Ρώτησα τὸν πατέρα μου ποιὰ κυρία παρίστανε τὸ ἄγαλμα, κι ἐκεῖνος μὲ κοίταξε βαθιὰ στὰ μάτια πρὶν μοῦ ἀπαντήσει.

«Ἡ Κλεοπάτρα ἦταν», μοῦ εἶπε. «Ἦταν βασίλισσα μιᾶς μεγάλης χώρας. Πολέμησε τὴ Ρώμη. Ἀλλὰ ἦταν γενναία γυναίκα καὶ ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα της, ὅπως κι οἱ Ρωμαῖοι ἀγαποῦν τὴ δική τους πατρίδα. Ἐβαλε τέλος στὴ ζωὴ της γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὴ χώρα της νικημένη».

Ἀκόμα καὶ τώρα, ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια, θυμᾶμαι τὸ περίεργο συναίσθημα ποὺ μὲ κυρίευσε ἀκούγοντας ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ ὄνομα τῆς Κλεοπάτρας. Γιατὶ ἦταν, βέβαια, ἕνα ὄνομα ποὺ τὸ ἤξερα· τὸ εἶχα ἀκούσει πολλές φορές. Σκέφτηκα τότε τὴ θεία μου Ὀκταβία, ποὺ στὴν πραγματικότητα διηύθυνε τὸ σπίτι μας μαζί μὲ τὴ Λιβία. Ἦξερα πὼς ἦταν κάποτε παντρεμένη μὲ τὸν σύζυγο αὐτῆς τῆς νεκρῆς βασίλισσας, τὸν Μάρκο Ἀντώνιο, ποὺ ἦταν ἐπίσης πεθαμένος. Σκέφτηκα τὰ παιδιὰ, ποὺ ἀγαποῦσε ἡ Ὀκταβία καὶ φρόντιζε· τὰ παιδιὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἔπαιζα κάθε μέρα, καὶ δούλευα, καὶ μελετοῦσα:

τὸν Μάρκελλο καὶ τὶς δύο ἀδερφές του, τὰ παιδιὰ τοῦ πρώτου τῆς γάμου· τὶς δύο Ἀντωνίες, ποὺ ἦταν τὰ παιδιὰ τῆς ἀπὸ τὸ γάμο τῆς μετὰ τὸν Μάρκο Ἀντώνιο· τὸν Ἰουλο, ποὺ ἦταν γιὸς τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου ἀπὸ προηγούμενο γάμο· καὶ τέλος, τὸ κοριτσάκι ποὺ ἦταν ἡ καινούργια μικρὴ συμπάθεια τοῦ σπιτιοῦ, τὴν Κλεοπάτρα, κόρη τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου καὶ τῆς Βασίλισσάς του.

Δὲν ἦταν, ὅμως, ἡ παραδοξότητα αὐτῆς τῆς κατάστασης ποὺ ἔκανε τὴν καρδιά μου νὰ χτυπήσει δυνατὰ καὶ ψηλά, σχεδὸν στὸ λαρύγγι μου. Ὅσο κι ἂν δὲν ἤξερα τότε τὶς λέξεις γιὰ νὰ τὸ πῶ, νομίζω ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου συναισθάνθηκα πῶς ἀκόμα καὶ μιὰ γυναίκα μπορεῖ νὰ μπλεχτεῖ στὸν μεγάλο κόσμο τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν μαχῶν. Καὶ νὰ καταστραφεῖ.

Αναζητήστε το εδώ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)